

Wojciech Wereszko¹

**Podział władzy w Republice Cypryjskiej pomiędzy
społeczność grecką i turecką jako prawnoustrojowa
odpowiedź państwa na jego strukturę etniczną**

Słowa kluczowe: podział władzy, Republika Cypryjska, państwo wielonarodowe, Cypr, podziały etniczne

Keywords: Cyprus, division of power, Republic of Cyprus, multinational state, ethnic division

Streszczenie

Struktura etniczna państwa jest jednym z czynników mogących kształtować jego ustrój i skutkować przyjmowaniem różnych specyficznych mechanizmów prawnych. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie na przykładzie Republiki Cypryjskiej nietypowego rozwiązania prawnoustrojowego polegającego na proporcjonalnym podziale władzy, tj. stanowisk i urzędów w państwie, pomiędzy dominujące grupy etniczne. Analizie poddane zostaną wybrane postanowienia Konstytucji Republiki Cypryjskiej, które odwołują się do greckiej i tureckiej społeczności zamieszkujących Cypr i regulują poziom oraz sposób ich uczestnictwa w sprawowaniu władzy w państwie. Podkreślona zostanie wyjątkowość przyjętych na Cyprze rozwiązań prawnoustrojowych, które mając zapewnić jedność państwa i stanowić istotne gwarancje dla poszczególnych grup etnicznych, mogą jednak w praktyce okazać się niefunkcjonalne bądź prowadzić do wypaczeń.

¹ ORCID ID: 000-0002-1899-9719, magister, Katedra Prawa Konstytucyjnego, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski. E-mail: wojciech.wereszko@gmail.com.

Abstract**The Division of Power in the Republic of Cyprus Between the Greek and Turkish Communities as a Constitutional Response of the State to its Ethnic Structure**

The ethnic structure of the state is one of the factors that can shape its system and result in the adoption of various specific legal mechanisms. The aim of this article is to present, on the example of the Republic of Cyprus, an unusual legal system solution consisting in the proportional division of power, i.e. positions and offices in the state, between the dominant ethnic groups. The analysis will concern selected provisions of the Constitution of the Republic of Cyprus, which refer to the Greek and Turkish communities living in Cyprus and regulate the level and manner of their participation in exercising power in the state. The uniqueness of the constitutional solutions adopted in Cyprus will be emphasized, which, in order to ensure the unity of the state and constitute significant guarantees for ethnic groups, may in practice, however, turn out to be non-functional or lead to distortions.

✱

Koncepcja ustrojowa podziału władzy polega na rozdzieleniu trzech zasadniczych funkcji państwa² i ma zapewnić wytworzenie struktury aparatu państwowego uniemożliwiającej koncentrację nadmiernej władzy w jednym organie³. Można zaryzykować stwierdzeniem, na zasadzie pewnej analogii, że w państwie wielonarodowym⁴ lub o skomplikowanej strukturze etnicznej, przyjęcie swego rodzaju podziału władzy między poszczególne grupy etniczne może mieć podobną funkcję – ma pozwolić na uniknięcie nadużyć władzy przez dominującą lub najliczniejszą wspólnotę oraz marginalizacji, a w konsekwencji i dyskryminacji, pozostałych grup. Podział ten przyjmuje

² Tj. funkcji ustawodawczej, wykonawczej i sądowej.

³ *Encyklopedia prawa*, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2007, s. 565.

⁴ Można przyjąć za A. Sadowskim, że to państwo, które stanowi pochodną dobrowolnych bądź przymusowych dążeń władzy do skupienia w obrębie danego organizmu państwowego wielu narodów czy też grup etnicznych – A. Sadowski, *Państwo narodowe a społeczeństwo wielokulturowe*, „Nauka” 2019, nr 3, s. 45–46.

formę określenia w regulacjach z obszaru prawa konstytucyjnego konkretnego poziomu partycypacji poszczególnych wspólnot narodowych czy etnicznych w danych organach państwa. System polityczny jest więc niejako podporządkowany podziałom narodowym bądź etnicznym w społeczeństwie, co determinuje również szereg dalszych regulacji prawnoustrojowych i oczywiście nie pozostaje bez wpływu na funkcjonowanie państwa.

Proporcjonalny podział urzędów w państwie według klucza etnicznego pomiędzy przedstawicieli dominujących grup narodowych może więc (tak jak trójpodział władzy ma zapobiec tyranii rodzącej się poprzez jedynowładztwo⁵) przeciwdziałać nieuzasadnionej i nadmiernej dominacji któregoś z *etnosów*⁶. W ramach podziału władzy poszczególne organy dysponują wszak wobec siebie pewnymi środkami hamowania, jak i wymuszającymi współpracę⁷. W niektórych więc państwach wielonarodowych, zwłaszcza doświadczonych konfliktami wewnętrznymi, celowe mogą się wydawać jakieś prawnoustrojowe mechanizmy zapobiegające nadużywaniu władzy przez większościową grupę narodową, zapewniające określoną partycypację we władzy mniej lub bardziej licznej mniejszości i wymuszające tym samym szukania konsensusu. Takie oryginalne rozwiązania ustrojowe jak w Republice Cypryjskiej, ale też na przykład w Bośni i Hercegowinie, uwzględniając w organach państwowych niejednorodną bądź skomplikowaną strukturę etniczną, mają na celu zapewnienie kruchego pokoju i stabilizacji w państwie⁸. Mogą one być również efektem osiągnięcia przez zamieszkujące dany obszar narody porozumienia, które było, wobec konfliktów, sprzecznych interesów oraz odmiennych wizji państwa, jedynym możliwym do osiągnięcia rozwiązaniem dla powstającego lub wychodzącego z wojny państwa⁹. Przyjęty zostaje więc kompromiso-

⁵ *Encyklopedia politologii*, t. 2, *Ustroje państwowe*, red. W. Skrzydło, M. Chmaj, Kraków 2000, s. 284.

⁶ Za Encyklopedią PWN: etnos – „każda wspólnota etniczna (niezależnie od wielkości, stopnia wewnętrznego. zorganizowania lub typu etnicznej tożsamości), która wyodrębnia się wśród innych sąsiadujących z nią grup charakterystyczną kulturą ukształtowaną w procesie rozwoju historycznego”, <http://www.encyklopedia.pwn.pl/haslo/etnos;3898908> (8.12.2021).

⁷ *Encyklopedia politologii*, t. 2..., s. 284.

⁸ K. Krysieniel, *Specyfika rozwiązań ustrojowych w Bośni i Hercegowinie*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 1 (17), s. 36–37.

⁹ Przykładowo w Libanie, na mocy kończących wojnę domową porozumień, utrwalona została zasada klucza wyznaniowego przy obsadzaniu stanowisk państwowych, co w praktyce

wyład konstytucyjny mający odzwierciedlać układ sił poszczególnych wspólnot etnicznych¹⁰, który równocześnie może jednak nie być modelem w pełni satysfakcjonującym wszystkich zainteresowanych¹¹.

W tym zatem kontekście i z tej perspektywy poddane zostaną analizie wybrane regulacje konstytucyjne Republiki Cypryjskiej, odnoszące się do podziału władzy pomiędzy grecką większość a turecką mniejszość¹² i stanowiące tym samym o specyfice przyjętych na Cyprze rozwiązań ustrojowych. Zasadnicza część niniejszej pracy, jaką jest wyżej wskazana analiza, poprzedzona zostanie krótkim rysem historycznym i nakreśleniem okoliczności, w jakich doszło do ustanowienia oryginalnego cypryjskiegoładu konstytucyjnego, dzielącego proporcjonalnie władzę i urzędy pomiędzy dwa narody i tworzącego państwo dwuwspólnotowe.

Zamieszkaną od starożytności przez Greków Cypr od drugiej połowy XVI w., wraz z podbojem przez Imperium Osmańskie, stał się obszarem tureckiego osadnictwa¹³. W okresie gdy był częścią brytyjskiego imperium kolonialnego¹⁴, Wielka Brytania wielokrotnie na własne potrzeby formułowała wobec greckiej społeczności różne obietnice dotyczące możliwości samostanowienia¹⁵. Wobec takiego instrumentalnego traktowania, na wyspie po II wojnie światowej rozwijał się intensywnie grecki ruch narodowowyzwoleńczy, który dążył do zjednoczenia z Grecją w myśl koncepcji *enosis*¹⁶. Rów-

oznacza m.in., że wszystkie uznane wspólnoty dysponują w parlamencie z góry określoną liczbą miejsc – zob. *Encyklopedia politologii*, t. 2..., s. 206–207.

¹⁰ Nie zawsze jednak odzwierciedla dokładnie – przykładem jest nadreprezentacja mniejszości tureckiej w myśl cypryjskiej konstytucji czy też mniejszości chorwackiej w Bośni i Hercegowinie – zob. np. *Constitution of Bosnia and Herzegovina*, www.biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2016/09/Bo%C5%9Bnia-i-Hercegowina_ang_010716.pdf (20.12.2021).

¹¹ Zob. P. Osóbka, *System konstytucyjny Bośni i Hercegowiny*, Warszawa 2011, s. 13.

¹² Społeczność grecka stanowiła i stanowi niespełna 80%, a turecka mniej niż 20% ludności Cypru – zob. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Cypr-Ludnosc;4573948.html>. (19.12.2021).

¹³ Zob. zarys historii Cypru – W. Mallinson, *Cypr. Rys historyczny*, [www.mfa.gov.cy/mfa/Embassies/Embassy_Warsaw.nsf/All/22E3C1172E397682C1257AE7004E155B/\\$file/Cypr.%20Rys%20historyczny%20\(2011\).pdf](http://www.mfa.gov.cy/mfa/Embassies/Embassy_Warsaw.nsf/All/22E3C1172E397682C1257AE7004E155B/$file/Cypr.%20Rys%20historyczny%20(2011).pdf) (13.12.2021).

¹⁴ Okres od 1878 r. do 1960 r. gdy proklamowano niepodległość Republiki Cypryjskiej.

¹⁵ A. Adamczyk, *Problem cypryjski*, „Studia Europejskie” 1997, nr 4, s. 74–75.

¹⁶ Za Encyklopedią PWN: *enosis* – polityczna koncepcja przyłączenia Cypru do Grecji wysunięta w okresie dominacji tureckiej na Cyprze – www.encyklopedia.pwn.pl/haslo/Enosis;3898077 (13.12.2021).

nocześnie, w ramach zwalczania aspiracji greckiej społeczności, Brytyjczycy wykorzystywali zręcznie ludność turecką, co spowodowało nie tylko pojawienie się antagonizmów pomiędzy Grekami a Turkami cypryjskimi i początek trwającego po dziś dzień konfliktu między nimi, ale również zaangażowanie w sprawę Cypru i jego przyszłości Grecji oraz Turcji¹⁷. W takim kontekście historyczno-międzynarodowym doszło w 1960 r. do narodzin Republiki Cypryjskiej, której porządek konstytucyjny stał się pochodną ucierania z jednej strony interesów trzech państw-gwarantów, tj. Wielkiej Brytanii, Grecji i Turcji¹⁸, a z drugiej strony gorzkiego kompromisu pomiędzy cypryjskimi Grekami i Turkami, w ramach którego powstał unitarny niepodległy Cypr za cenę rezygnacji przez grecką większość z realizacji wspomnianej *enosis*, a przez mniejszość turecką porzucenia wizji podziału wyspy pomiędzy dwa narody¹⁹.

Jak się wskazuje, celem stworzonych na Cyprze specyficznych rozwiązań konstytucyjnych było zapewnienie pokojowego współistnienia i współrzędzenia w Republice dwóch grup narodowościowych – stanowiących zdecydowaną większość Greków cypryjskich oraz tworzących znaczącą mniejszość Turków cypryjskich²⁰. W związku z powyższym przyjęto na poziomie ustawy zasadniczej szereg konkretnych regulacji. Już art. 1 Konstytucji Republiki Cypryjskiej²¹ stanowi, że „państwo cypryjskie jest niezależną i suwerenną Republiką, systemu prezydenckiego, w którym prezydentem jest Grek a wiceprezydentem Turek, wybierani odpowiednio przez grecką i turecką społecz-

¹⁷ A. Adamczyk, op.cit., s. 75.

¹⁸ Zgodnie z art. 2 Traktatu o gwarancji, stanowiącego aneks do Konstytucji Republiki Cypryjskiej, Grecja, Turcja i Zjednoczone Królestwo „uznają i gwarantują niepodległość, integralność terytorialną i bezpieczeństwo Republiki Cypru, a także stan rzeczy ustanowiony przez podstawowe artykuły jej Konstytucji”.

¹⁹ Wyrazem tego są również postanowienia wyżej wspomnianego Traktatu o gwarancji, w którym Republika Cypryjska deklaruje, że „zakazana jest wszelka działalność mogąca, bezpośrednio lub pośrednio, propagować albo unię z jakimkolwiek innym państwem, albo podział wyspy” (art. 1), a „Grecja, Turcja oraz Zjednoczone Królestwo zobowiązują się również do zakazania, na ile to ich dotyczy, wszelkiej działalności mogącej, bezpośrednio lub pośrednio, propagować albo unię z jakimkolwiek innym państwem albo podział Wyspy” (art. 2).

²⁰ M. Florczak-Wątor, P. Mikuli, *Systemy konstytucyjne Cypru i Malty*, Warszawa 2009, s. 14.

²¹ Zob. *Konstytucja Republiki Cypryjskiej*, Warszawa 2013 oraz <http://www.parliament.cy/en/links-in-home-and-footer/significant-papers/cyprus-independence/constitution-1960> (13.12.2021).

ność Cypru”, a art. 2 dzieli na jej potrzeby obywateli państwa na dwie społeczności – grecką i turecką²². U podstaw cypryjskiej ustawy zasadniczej leży więc postulat utworzenia państwa dwuwspólnotowego oraz przyjęcia jak najbardziej precyzyjnej regulacji każdej istotnej kwestii czy też aspektu, który mógłby stać się w przyszłości kością niezgody pomiędzy greckimi a tureckimi mieszkańcami wyspy²³.

Co się tyczy zatem władzy wykonawczej Cypru, to – zgodnie z art. 36 cypryjskiej konstytucji – głową państwa jest Prezydent Republiki, a jego zastępcą Wiceprezydent Republiki – obaj wybierani na pięcioletnią kadencję w oddzielnych wyborach przez odpowiednio grecką oraz turecką społeczność²⁴. W praktyce oznacza to, że Prezydent to *de facto* reprezentant greckiej, a Wiceprezydent tureckiej społeczności. Ten specyficzny, gdzieś pomiędzy jednoosobowością a kolegialnością, oraz utrwalający cypryjskie „podziały” model głowy państwa, potwierdza chociażby mechanizm zastępowania Prezydenta bądź Wiceprezydenta w przypadku czasowej lub przejściowej niemożności pełnienia obowiązków przez kogoś z nich oraz w razie nieobsadzenia któregoś ze stanowisk. W takich bowiem okolicznościach Prezydenta zastępuje Przewodniczący, a Wiceprezydenta odpowiednio Wiceprzewodniczący Izby Reprezentantów, z których pierwszym jest zgodnie z literą Konstytucji Grek, a drugim Turek²⁵. Głowa państwa i jej zastępca w pewnych obszarach sprawują władzę wykonawczą wspólnie²⁶, a w innych, dotyczących m.in. spraw poszczególnych wspólnot, samodzielnie²⁷ – Prezydent przykładowo powołuje

²² Art. 2 Konstytucji Republiki Cypryjskiej (dalej: Konstytucja): „Dla celów niniejszej Konstytucji:

1. Społeczność grecką stanowią wszyscy obywatele Republiki, którzy są pochodzenia greckiego i grecki jest ich językiem ojczystym lub kultywują greckie tradycje kulturowe lub należą do Greckiego Kościoła Prawosławnego.

2. Społeczność turecką stanowią wszyscy obywatele Republiki, którzy są pochodzenia tureckiego i turecki jest ich językiem ojczystym lub kultywują tureckie tradycje kulturowe lub są muzułmanami”.

²³ P.G. Polyviou, *Cyprus. A Study in the Theory, Structure and Method of the Legal System of the Republic of Cyprus*, Nikozja 2015, s. 10–11.

²⁴ Zob. art. 1, 39 i 43 Konstytucji.

²⁵ Zob. art. 36 ust. 2, art. 44 ust. 2 oraz art. 72 Konstytucji.

²⁶ Art. 47 Konstytucji.

²⁷ Zob. art. 48 i 49 Konstytucji.

i odwołuje greckich ministrów, a Wiceprezydent tureckich²⁸. Ponadto oba organy, zarówno wspólnie, jak i samodzielnie (co szczególnie ważne w kontekście cypryjskich antagonizmów), mają prawo zwrotu ustaw oraz uchwał Izby Reprezentantów lub Rady Ministrów do ponownego rozpatrzenia²⁹ i prawo weta wobec powyższych aktów dotyczących spraw zagranicznych, obronności i bezpieczeństwa³⁰. Sprawując władzę wykonawczą, Prezydent i Wiceprezydent mają do dyspozycji Radę Ministrów, która składa się, zgodnie z przepisami Konstytucji, z siedmiu greckich oraz trzech tureckich ministrów³¹.

Przechodząc następnie do krótkiej charakterystyki władzy ustawodawczej, należy wskazać, że sprawuje ją jednoizbowy parlament, tj. Izba Reprezentantów, we wszystkich sprawach z wyjątkiem tych, które należą do kompetencji Izb Komunalnych³². Siedemdziesiąt procent mandatów obsadzanych jest przez przedstawicieli społeczności greckiej, a trzydzieści procent przez deputowanych tureckich, którzy wybierani są oddzielnie, odpowiednio przez członków poszczególnych grup etnicznych w powszechnych, bezpośrednich i tajnych wyborach, które odbywają się tego samego dnia³³. Konstytucja przewiduje uchwalanie ustaw zwykłą większością obecnych i głosujących parlamentarzystów³⁴, ale w przypadku aktów zmieniających prawo wyborcze oraz dotyczących spraw komunalnych bądź podatków, wymagane jest osiągnięcie większości oddzielnie w gronie reprezentantów greckiej i tureckiej społeczności³⁵. Pośród różnego rodzaju mechanizmów mających zabezpieczać interesy obu wspólnot można jeszcze zwrócić uwagę na możliwość odroczenia debaty nad określonym tematem na dwadzieścia cztery godziny na wniosek

²⁸ Odpowiednio art. 48 lit. a oraz 49 lit. a Konstytucji.

²⁹ Art. 47 lit. m, 48 lit. e i g oraz art. 49 lit. e i g Konstytucji.

³⁰ Art. 47 lit. m, 48 lit. d i f oraz art. 49 lit. d i f Konstytucji.

³¹ Zob. art. 46 Konstytucji. Proporcja ta zatem nie odzwierciedla panującej na Cyprze, w momencie uchwalenia Konstytucji, sytuacji demograficznej i zasadniczo zdaje się być krzywdząca dla społeczności greckiej oraz bardzo korzystna dla wspólnoty tureckiej.

³² Art. 61 Konstytucji. W tym wypadku ponownie przyjęta proporcja nie odzwierciedla dokładnie struktury narodowościowej Cypru i zapewnia nadreprezentację społeczności tureckiej. Dodatkowo zgodnie z przytoczony przepisem, „*proporcje dotyczące liczby deputowanych określone w tym ustępie są niezależne od jakichkolwiek danych statystycznych*”.

³³ Art. 62 ust. 2 Konstytucji.

³⁴ Art. 78 ust. 1 Konstytucji.

³⁵ Art. 78 ust. 2 Konstytucji.

większości obecnych na posiedzeniu deputowanych jednej ze społeczności³⁶. Natomiast wspomniane wcześniej Izby Komunalne (grecka oraz turecka)³⁷ to również instytucjonalne pokłosie realizacji koncepcji dwuwspólnotowego państwa. Powstały one bowiem jako organy czysto wspólnotowe (jeśli idzie o reprezentację oraz funkcjonowanie) i mają wyłączne kompetencje prawodawcze, ale też pewne uprawnienia administracyjne, w sprawach takich jak religia, edukacja, kultura, stan cywilny oraz innych mających „czysto wspólnotową naturę”³⁸.

Proporcje oraz uwzględnianie podziału obywateli na dwie wspólnoty nie ominęło również cypryjskiego wymiaru sprawiedliwości oraz służby publicznej i innych urzędów państwowych³⁹. Można w tym miejscu przykładowo zasygnalizować, że zgodnie z Konstytucją na mocy prawa komunalnego tworzone są sądy, które sprawują władzę sędziowską w sprawach dotyczących statusu osobowego i spraw religii w ramach danej wspólnoty⁴⁰. Dodatkowo w sprawach cywilnych, w których powód i pozwany należą do tej samej społeczności, w składzie orzekającym zasiada sędzia lub sędziowie należący wyłącznie do społeczności, z której wywodzą się strony postępowania⁴¹. W przypadku pochodzenia stron postępowania z różnych wspólnot, skład jest natomiast mieszany⁴². Podział dotyczy również między innymi służby państwowej, która składa się w siedemdziesięciu procentach z Greków i trzydziestu procentach z Turków (na wszystkich szczeblach, o ile jest to możliwe)⁴³ oraz sił zbrojnych, w których proporcja jest już inna – 60% armii stanowią mają żołnierze greckiego pochodzenia, a 40% tureckiego⁴⁴.

Na koniec należy zasygnalizować jeszcze, że cypryjska ustawa zasadnicza przewiduje, iż znaczna część jej postanowień, wymienionych w Aneksie III do Konstytucji i stanowiących zarazem jej podstawę, ma niezamienialny charak-

³⁶ Art. 77 ust. 2 Konstytucji.

³⁷ Uregulowane w art. 86 i nn. Konstytucji.

³⁸ P.G. Polyviou, *op.cit.*, s. 11.

³⁹ *Ibidem*, s. 14–16.

⁴⁰ Art. 152 ust. 2 Konstytucji.

⁴¹ Art. 159 ust. 1 oraz analogiczna sytuacja w sprawach karnych zgodnie z art. 159 ust. 2.

⁴² Art. 159 ust. 3 oraz analogiczna sytuacja w sprawach karnych zgodnie z art. 159 ust. 4.

⁴³ Art. 123 ust 1 i 2 z pewnymi odstępstwami na obszarach zamieszkałych niemal wyłącznie przez jedną ze wspólnot – art. 123 ust. 3 Konstytucji.

⁴⁴ Zob. art. 129 i nn.

ter⁴⁵. Szereg mechanizmów, wprowadzających i regulujących opisany podział władzy pomiędzy dwie wspólnoty, został więc dodatkowo spetryfikowany.

Podsumowując, powyższa analiza pokazuje, że cypryjska konstytucja dzieląc obywateli na dwie wspólnoty i przekazując im urzędy wedle określonych proporcji, miała stanowić gwarancje utrzymania kruchego kompromisu oraz uwzględniać prawa i odpowiedni poziom partycypacji w kierownictwie państwem zarówno greckiej większości, jak i przede wszystkim tureckiej mniejszości, której przy braku tego typu gwarancji mogła grozić marginalizacja. Podział stanowi zatem odpowiedź natury prawnoustrojowej na strukturę narodowościową państwa oraz występujące w nim antagonizmy. Jak szybko się jednak okazało, przyjęte sztywne regulacje konstytucyjne utrudniały sprawne funkcjonowanie administracji oraz, wobec częstego kierowania się przez wspólnoty interesem jedynie własnej społeczności, doprowadziły do paraliżu decyzyjnego i wzajemnego torpedowania inicjatyw⁴⁶. Co więcej, wobec rzeczywistej sytuacji demograficznej na Cyprze, wprowadzone proporcje były krzywdzące dla Greków oraz prowadziły do nadreprezentacji Turków i stworzenia gruntu pod dyktando mniejszości zamiast jej ochrony. Pojawia się również w tym kontekście problem *de facto* wykluczenia z procesów decyzyjnych obywateli innego pochodzenia niż greckie bądź tureckie – ustawa zasadnicza nie przyznała bowiem podobnych gwarancji innym wspólnotom⁴⁷.

Przedstawiony stan prawny obowiązuje do dziś mimo wybuchu kryzysu konstytucyjnego w 1963 r. Wówczas bowiem Turcy cypryjscy wycofali się z zajmowanych zgodnie z regułami ustawy zasadniczej stanowisk, w tym z urzędu Wiceprezydenta i z parlamentu⁴⁸. Tym samym duża część postanowień Konstytucji stała się martwą literą i opisany w niniejszym artykule podział władzy pomiędzy obie wspólnoty przestał w praktyce funkcjonować. Stan rzeczy utrzymał się w kolejnych dekadach na skutek tureckiej inwazji oraz proklamowania przez cypryjskich Turków niepodległości w ramach tzw. Tu-

⁴⁵ Art. 182 Konstytucji.

⁴⁶ A. Adamczyk, op.cit., s. 77.

⁴⁷ M. Florczak-Wątor, P. Mikuli, op.cit., s. 15. Podobne kontrowersje pojawiają się również w kontekście np. Bośni i Hercegowiny – zob. K. Krysieniak, *System wyborczy w Bośni i Hercegowinie – spojrzenie krytyczne*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2010, nr 1, s. 174.

⁴⁸ A. Adamczyk, op.cit., s. 78 i nn.

reckiej Republiki Cypru Północnego⁴⁹. Od wspomnianego „bojkotu” przez turecką mniejszość współuczestniczenia w rządzeniu Cyprem, ustawa zasadnicza stosowana jest w zakresie w jakim dotyczy przede wszystkim Greków cypryjskich⁵⁰. „Zalegalizowanie” takiej praktyki nastąpiło dzięki fundamentalnemu dla cypryjskiego porządku prawnego wyrokowi w sprawie Prokurator Generalny Republiki Cypryjskiej przeciwko Mustafa Ibrahim i inni⁵¹ i przyjęciu tzw. doktryny konieczności⁵². Pozwoliło to, pomimo zaniku naczelnej dla Cypru zasady podziału aparatu państwa pomiędzy dwie wspólnoty i niemożności sprostania konkretnym wymogom Konstytucji⁵³, na dalsze działanie „okrojonej” władzy w oparciu, na ile to możliwe, o przyjętą w 1960 r. konstytucję⁵⁴ z uwzględnieniem „konieczności”, która nakazywała, aby państwo funkcjonowało dalej i nie zostało unicestwione z powodu sztywnej litery prawa⁵⁵.

Kończąc, nie sposób nie zwrócić uwagi, iż w ramach obranego w Republice Cypryjskiej systemu politycznego prawie każdy organ państwowy zaprojektowany jest w celu zapewnienie udziału obu wspólnot narodowych, zarówno na płaszczyźnie składu instytucji, jak i ich funkcjonowania⁵⁶. Cypr jednak nie jest jedynym przykładem tego typu państwa i zastosowania tego swoistego „podziału władzy” – kwestia przynależności etnicznej na podobnych zasadach determinuje bowiem porządek konstytucyjny Bośni i Hercegowinie, a wyznaniowej – Libanu. Jak słusznie zwraca uwagę P. Osóbka, przewidywa-

⁴⁹ Zob. M. Raczyńska, *Przebieg i skutki konfliktu cypryjskiego*, „Zeszyty Naukowe Koła Studentów Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2013, nr 1 (4), s. 90–93.

⁵⁰ M. Florczak-Wątor, P. Mikuli, op.cit., s. 15.

⁵¹ *The Attorney-General of the Republic v. Mustafa Ibrahim and others*, http://www.cylaw.org/clr/1964/1964_1_195.pdf (17.12.2021).

⁵² Jak wskazuje M.M. Stavsky, jest to doktryna znana w systemie *common law*, która zapewnia uzasadnienie dla zasadniczo nielegalnych działań rządu podczas sytuacji nadzwyczajnych – zob. M.M. Stavsky, *The Doctrine of State Necessity in Pakistan*, „Cornell International Law Journal” 1983, vol. 16, Iss. 2, s. 342.

⁵³ Na przykład w zakresie obsady tek ministerialnych czy sądów oraz parlamentu przez przedstawicieli społeczności tureckiej.

⁵⁴ P.G. Polyviou, op.cit., s. 118 i nn.

⁵⁵ S.A. de Smith, *Constitutional Lawyers in Revolutionary Situations*, „Western Ontario Law Review” 1968, vol. 93, s. 100.

⁵⁶ P.G. Polyviou, op.cit., s. 12.

ne w powyższych państwach swego rodzaju parytety etniczne, mechanizmy reprezentacji proporcjonalnej oraz weta stanowią nie tylko zgodnie z założeniami ich twórców gwarancje ochrony poszczególnych wspólnot i ich interesów, ale również w praktyce niestety czynniki wpływające na słabość poszczególnych instytucji, a tym samym całego państwa i jego aparatu władzy⁵⁷. Zdaje się więc, że w przypadku Republiki Cypryjskiej okoliczności te, w połączeniu z czynnikami historycznymi, polityczno-społecznymi oraz międzynarodowymi, przyczyniły się do załamania specyficznego porządku konstytucyjnego i funkcjonowania go obecnie na podzielonym Cyprze jedynie „na papierze” niezmiennalnej w wielu aspektach Konstytucji.

Literatura

- Adamczyk A., *Problem cypryjski*, „Studia Europejskie” 1997, nr 4.
Konstytucja Republiki Cypryjskiej, Warszawa 2013.
Encyklopedia politologii, t. 2, *Ustroje państwowe*, red. W. Skrzydło, M. Chmaj, Kraków 2000.
Encyklopedia prawa, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2007.
Encyklopedia PWN, <http://www.encyklopedia.pwn.pl>.
Florczak-Wątor M., Mikuli P., *Systemy konstytucyjne Cypru i Malty*, Warszawa 2009.
Fouskas V., Tackie A., *Cyprus: The Post-Imperial Constituion*, Londyn 2009.
Krysieniel K., *Specyfika rozwiązań ustrojowych w Bośni i Hercegowinie*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 1.
Krysieniel K., *System wyborczy w Bośni i Hercegowinie – spojrzenie krytyczne*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2010, nr 1.
Mallinson W., *Cypr. Rys historyczny*, [www.mfa.gov.cy/mfa/Embassies/Embassy_Warsaw.nsf/All/22E3C1172E397682C1257AE7004E155B/\\$file/Cypr.%20Rys%20historyczny%20\(2011\).pdf](http://www.mfa.gov.cy/mfa/Embassies/Embassy_Warsaw.nsf/All/22E3C1172E397682C1257AE7004E155B/$file/Cypr.%20Rys%20historyczny%20(2011).pdf).
Nitzske A., *System partyjny Cypru*, [w:] *Systemy partyjne państw Unii Europejskiej*, red. B. Kosowska-Gąstoł, Kraków 2010.
Orchowski T., *Wyspa trzech ojczyzn. Reportaż z podzielonego Cypru*, Wołowiec 2021.
Osóbka P., *System konstytucyjny Bośni i Hercegowiny*, Warszawa 2011.
Polyviou P.G., *Cyprus. A Study in the Theory, Structure and Method of the Legal System of the Republic of Cyprus*, Nikozja 2015.
Raczyńska M., *Przebieg i skutki konfliktu cypryjskiego*, „Zeszyty Naukowe Koła Studentów Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2013, nr 1.

⁵⁷ P. Osóbka, op.cit., s. 19–20.

- Sadowski A., *Państwo narodowe a społeczeństwo wielokulturowe*, „Nauka” 2019, nr 3.
- de Smith S.A., *Constitutional Lawyers in Revolutionary Situations*, „Western Ontario Law Review” 1968, vol. 93.
- Stavsky M.M., *The Doctrine of State Necessity in Pakistan*, „Cornell International Law Journal” 1983, vol. 16, iss. 2.